

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ กับวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

สุพรรณิ วราทร*

๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐

ในปี พ.ศ.2548 นี้ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันแรก
ที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้ดำเนินงานมาครบ 50 ปี จึงควรที่จะระลึกถึงบุคคล
ผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้ง ดำเนินการและพัฒนาภาควิชาฯ คือ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์
แม้ท่านได้วางมือจากงานวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์ไปเป็นเวลานาน และเสียชีวิตไปแล้วเมื่อ
ปีที่ผ่านมา แต่ผลจากการทำงานอย่างทุ่มเทและมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านวิชาการบรรณารักษศาสตร์ และ
วรรณกรรมยังดำรงอยู่และมีคุณค่าตราบจนปัจจุบัน

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ มีผลงานด้านวรรณกรรมหลากหลายทั้งประเภท
วิชาการ สารคดี บันเทิงคดี ความเรียง และวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ผลงานของ
ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ จำนวนมากได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่า ได้รับรางวัลต่าง ๆ
และมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ท่านจึงเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งศิษย์และบุคคลในวงการ
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ควรจะได้รู้ถึงประวัติและผลงานของท่าน เพื่อเป็นความภาคภูมิใจ
และถือเป็นแบบอย่าง อันจะนำไปสู่ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้า

อาจารย์ บรรณารักษ์ และนักเขียน

หลังจากสำเร็จการศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์
สุทธิลักษณ์ ได้เข้าทำงานในหน้าที่ผู้ช่วยบรรณารักษ์หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และต่อมา
ได้รับการบรรจุเป็นอาจารย์แผนกวิชาภาษาไทยและภาษาโบราณตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยสอนวิชาเรียงความ การทำงานห้องสมุดมีผลต่อการเข้าสู่วงการประพันธ์ของท่านอย่างยิ่ง เพราะ
นอกจากทำให้ได้อ่านหนังสือและคุ้นเคยกับสื่อการอ่านต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ในการเขียนหนังสือ
อย่างดีแล้ว ยังเป็นงานที่ทำให้ได้พบบุคคลผู้เชื่อมโยงให้เข้าสู่วงการวรรณกรรม

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขณะที่ทำงานในหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ได้รู้จักกับนิสิตคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีผู้หนึ่งซึ่งเป็นนักเขียนมีชื่อเสียง คือ คุณวิลาศ มณีวัต ซึ่งเขียนเรื่องให้กับหนังสือพิมพ์สยามนิกรรายสัปดาห์ของบริษัทไทยพาณิชย์การ และเป็นหนอนหนังสือผู้มาใช้หอสมุดกลางเป็นประจำ ท่านผู้นี้ได้ชักชวนให้เขียนเรื่องและช่วยนำต้นฉบับไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามนิกรรายสัปดาห์ ทำให้ผลงานเรื่องแรก คือ บทวิจารณ์พระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า ได้รับการตีพิมพ์ นอกจากนี้ คุณมาลัย ชูพินิจ นักเขียนผู้มีชื่อเสียงซึ่งเป็นที่ปรึกษาและนักเขียนประจำของบริษัทไทยพาณิชย์การ ยังพอใจในฝีมือการเขียนและมองเห็นแววที่จะเป็นนักเขียนที่ดี จึงได้ชักชวนให้เข้าทำงานเป็นนักเขียนประจำของบริษัทซึ่งกำลังจะออกเป็นหนังสือพิมพ์ไทยรายวัน แม้ว่าในขณะนั้น ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์จะทำงานเต็มเวลาในหน้าที่บรรณารักษ์ หอสมุดกลาง และอาจารย์ภาษาไทย ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ก็สามารถมีผลงานประพันธ์ โดยใช้เวลาหลังเลิกงาน ทำงานเขียนที่บ้านอย่างสม่ำเสมอและได้รับค่าตอบแทนจากการเขียนหนังสือมากพอที่จะไม่ต้องใช้เงินจากเงินเดือนประจำเลยทีเดียว ผลงานวรรณกรรมของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ที่เป็นเรื่องสำหรับเด็กและเยาวชน มีดังนี้

คอลัมน์ “ศุทธิณี” ในสยามสมัย

เมื่อบริษัทไทยพาณิชย์การออกสิ่งพิมพ์ใหม่ ชื่อ “สยามสมัย” รายสัปดาห์ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ได้รับเชิญให้เขียนคอลัมน์ประจำแนวปกิณกะคดีเกี่ยวกับโลก ชีวิต เด็ก สตรี และวัฒนธรรมไทย โดยนามปากกา “ศุทธิณี” ซึ่งต่อมาเรียกว่า “คอลัมน์ศุทธิณี” ซึ่งอาจารย์เล่าถึงที่มาว่า “แสงทอง” (หลวงบุญยานพพานิชย์) เป็นผู้ตั้งให้ เนื่องจากใกล้จะถึงกำหนดพิมพ์คอลัมน์แล้วแต่ยังคิดนามปากกาไม่ได้ อาจารย์ชอบนามปากกาเพราะมีความหมายตรงกับชื่อจริง

“คอลัมน์ศุทธิณี” นับเป็นงานชิ้นเอกของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ เป็นข้อเขียนที่ลงติดต่อกันในนิตยสารสยามสมัยเป็นเวลาเกือบ 20 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.2490) ได้รับความนิยมจากผู้อ่านทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเยาวชน ตั้งแต่เริ่มลงตราบจนยุติ และมีการจัดพิมพ์รวมเล่มอีกหลายครั้งในเวลาต่อมา การจัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2505 ในชื่อ “สุดที่รัก” ซึ่งเป็นชื่อที่คุณมาลัย ชูพินิจ ตั้งให้โดยออกเสียงคล้ายชื่อ “สุทธิลักษณ์” คุณมาลัย ชูพินิจ ได้เขียนในคำนำหนังสือเรื่องนี้ว่า

เมื่อแรกที่นำลงพิมพ์ใน “สยามสมัย” ปรากฏว่าปกิณกะคดีชุดนี้
ได้รับความสนใจและความนิยมอย่างแพร่หลายจากท่านผู้อ่านก็เพราะว่า
นอกจากลีลาในการประพันธ์ของ “ศุทธิณี” เป็นการแสดงออกซึ่งความ
รู้สึกนึกคิดของเธอในปัญหาต่าง ๆ อย่างเปิดเผยและเป็นกันเองกับผู้อ่าน
แล้ว บรรดาปกิณกะคดีเหล่านั้นยังครอบคลุมไปถึงปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต
ประจำวันของเราเป็นส่วนตัว ปัญหาภายในครอบครัว สังคม การศึกษา
วัฒนธรรม และอื่น ๆ ซึ่งแต่ละเรื่องก็บ่งชี้วิถีชีวิตของคนเราในระยต่าง ๆ
มากบ้างน้อยบ้างอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น...” และ “สุดที่รัก” จะรับใช้ท่าน
เป็นบำเพ็ญกรรมแก่ท่านได้มากที่สุดเท่าที่ได้อยู่ในฐานะเป็นเพื่อนใจไม่ว่ายามไหน

หนังสือ “สุดที่รัก” นี้มีการพิมพ์ซ้ำ เมื่อ พ.ศ.2517 ในชื่อเดิม และต่อมาได้มีการตัดเรื่องจาก
คอลัมน์ศุทธิณีมาจัดพิมพ์ใหม่ในชื่อเรื่อง “มโนทัศน์ของศุทธิณี” พิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2523 และพิมพ์
ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.2531 โดยสำนักพิมพ์บรรณกิจ และ “ชีวิตนี้มีความหมาย” โดยองค์การคำครุสภา เมื่อ พ.ศ.
2531

ข้อเขียนจากคอลัมน์ศุทธิณี แม้ว่าจะเป็นเรื่องราวและข้อคิดที่เขียนไว้เป็นเวลานานมาแล้ว
แต่ก็ยังมีคุณค่าในปัจจุบัน ทั้งในด้านการใช้สำนวน ภาษา การนำเสนอ และแนวคิดต่าง ๆ เพราะผู้เขียนได้
นำสิ่งที่พบเห็นรอบตัว จากการอ่าน การฟัง และการสนทนา มาเชื่อมโยงผูกเป็นเรื่องและสอดแทรกแนวคิดที่
มีค่าไว้อย่างเหมาะสม ดังเรื่อง “รอยให้น้ำลายไหล” ซึ่งเป็นตัวอย่างแสดงคุณค่าของข้อเขียนในคอลัมน์ศุทธิณี
ดังที่กล่าวมาแล้วได้เป็นอย่างดี

“เอ้อ-หนู ฉันมีเศษสตางค์อยู่สองอัน หนูอยากจะทำอะไร
ไหม?”

เด็กหญิงหันขวับมาทางข้าพเจ้า แล้วยิ้มอย่างกว้างขวาง จนเห็น
ฟันหลอที่แถวบน แล้วสิ้นศีรษะอยู่ไปมา ท่าทางเต็มไปด้วยความขบขัน
“สตางค์ของหนูก็มีคะ” เด็กหญิงตบกระเป๋ากะโปรงให้ดู
ประกอบ “แต่ว่า...หนูจะคอยให้น้ำลายไหลเสียก่อนถึงจะซื้อ”

“คอยให้น้ำลายไหลเสียก่อน!” ข้าพเจ้าทวนคำอย่างแทบไม่เชื่อ
หูตนเอง เด็กหญิงคนนี้ช่างคิดเสียนี้กระไร ถึงแม้จะอยู่ในวัยเยาว์ ถ้าโต
ขึ้นคงจะเป็นหญิงสาวที่มีนิสัยดีงามอย่างยิ่งและข้าพเจ้าก็คงจะไม่มีวันลืม
เด็กน้อยคนนี้ได้เลย

เพราะคำพูดง่าย ๆ นี้ ทำให้ข้าพเจ้าอดระลึกไม่ได้ถึงพฤติกรรมแห่งความฟุ่มเฟือยของตนเองในหนหลัง ถูกแล้วข้าพเจ้าโตพอที่จะไม่ยอมได้ถูกกวาดหรือทอผ้าอย่างแม่หนูคนนั้น แต่ความต้องการของข้าพเจ้ามีมากเกินไป และไม่เคยเลยที่จะให้โอกาสตนเองรอดอยจนกระทั่งให้ “น้ำลายไหลเสียก่อน” เพียงเหลือบดูเห็นของที่ชอบใจก็ลงมือโดยแทบจะไม่คิดถึงราคาถูกแพง และเมื่อได้มาแล้วเพิ่งได้คิดทีหลังว่าตนเองมิได้ชอบมันอย่างแท้จริงเลย ของหลายอย่างจึงนอนจมอยู่กันตู้อย่างไม่มีวันปรารถนาจะหยิบออกมาใช้อีก

บันทึกคดี หนังสือแปลสำหรับเยาวชน

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ มีผลงานแปลไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับงานเขียนประเภทอื่น งานแปลชิ้นแรกคือ เรื่อง “การพนันขั้นต่อ” แปลจากเรื่อง “The Bet” ของเชคอฟ ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามสมัย ต่อมาได้แปลเรื่องสำหรับเด็กจากหนังสือเรื่อง Uncle Remus เป็นหนังสือแปลในโครงการของกรมวิชาการ โดยแปลร่วมกับ ศาสตราจารย์คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร แต่กรมวิชาการไม่ได้จัดพิมพ์ จึงเลือกบางเรื่องจากงานแปลชุดนี้ให้สำนักพิมพ์ชมรมเด็กจัดพิมพ์ในชื่อ “นิทานสัตว์แสนสนุก” งานแปลสำหรับเด็กเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับนกเพนกวิน แปลจากเรื่อง Mr.Poppers’ Penguins จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ชมรมเด็กพิมพ์

นิทานและหนังสือภาพสำหรับเด็ก

นิทานสำหรับเด็ก นอกจากหนังสือแปลสำหรับเยาวชนแล้ว ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ยังแต่งนิทานและเรื่องสำหรับเด็กอื่น ๆ ตีพิมพ์ในนิตยสาร “ดุจดาว” ของบริษัทการพิมพ์สตรีสาร และเรื่อง นิทานแสนสนุก ตีพิมพ์โดยบริษัทประชาช่าง ในช่วงที่ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ปฏิบัติงานที่องค์การคำของคุรุสภา ได้เขียนเรื่องสำหรับเด็กประเภทหนังสือประกอบภาพให้องค์การคำคุรุสภาจัดพิมพ์หลายเรื่อง เช่น “พระเกียรติรถ” ซึ่งเล่าเรื่องจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

งานเขียนสารคดี

ผลงานประพันธ์ของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ในระยะหลังเป็นสารคดีและหนังสือความรู้ ทั้งสิ้น เนื่องจากท่านมีความสนใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเมืองไทย และมีความรู้ในเรื่องนี้อย่างดี ประกอบกับความเป็นนักอ่าน นักคิด นักค้นคว้า และความช่างสังเกต จึงเขียนสารคดีและหนังสือความรู้เกี่ยวกับเมืองไทย และเรื่องที่น่าสนใจต่าง ๆ ของไทยจำนวนมาก โดยขณะที่เขียนนั้นไม่เคยตั้งเกณฑ์กำหนดกลุ่มผู้อ่านไว้ล่วงหน้า แต่ผลงานของท่านก็อ่านได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ผลงานสารคดีเหล่านี้จำแนกเป็นชุดและตามเนื้อเรื่องได้ดังนี้

ชุดความรู้ไทย สารคดีเรื่องแรกของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ คือ เรื่อง “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” ในชุดความรู้ไทย ขององค์การคำครุสภา ซึ่งได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติเมื่อ พ.ศ.2515 ต่อมาท่านได้เขียนสารคดีในชุดนี้อีกหลายเรื่อง ในจำนวนนี้ได้รับรางวัลถึง 4 เรื่อง นอกจากเรื่องแรกที่กล่าวแล้ว ผลงานสารคดีที่ได้รับรางวัลงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ได้แก่ “พระราชวังบางปะอิน” ได้รับรางวัลยอดเยี่ยม “แมวไทย” และ “พระภูมิเจ้าที่” ได้รับรางวัลชมเชย สารคดีเรื่องอื่น ๆ ในชุดนี้ ได้แก่ “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” “วีรสตรีนักประพันธ์ ว.ณ.ประมวญมารค” “พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิภาวดี รังสิต” “เจ้าชายสิทธัตถะ” และ “ตุ๊กตาไทย” เป็นที่น่าสังเกตว่า ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ สนใจเขียนเรื่องเกี่ยวกับวัดมาก ดังปรากฏว่าสารคดีในชุดความรู้ไทย ซึ่งเขียนขึ้นในระยะหลัง 3 เรื่อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับวัดทั้งสิ้น ได้แก่ “วัดบวรนิเวศวิหาร” และ “วัดราชบพิธ” และ “วัดประจักษ์กาลกรุงรัตนโกสินทร์” ซึ่งองค์การคำครุสภาจัดพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีหนังสือเรื่องวัดอีกเรื่องหนึ่งซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ชมรมเด็ก ชื่อ “เที่ยววัดโพธิ์” ซึ่งได้รับรางวัลยอดเยี่ยมจากการประกวดหนังสือในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ.2547

ชุดพัฒนาเยาวชน ผลงานในชุดนี้เริ่มในระยะหลังจากที่การทำงานเพื่อองค์การคำครุสภาเป็นสารคดีเชิงแนะนำและให้ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดและสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้แก่ “เที่ยวปากน้ำ” และ เรื่อง “เที่ยวเมืองเพชร” ซึ่งได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2537

สารคดีของกรมวิชาการ

ระหว่าง พ.ศ.2525-2528 ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ได้เขียนสารคดีเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านของกรมวิชาการ 3 เรื่อง ได้แก่ “เที่ยววัดพระแก้ว” จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2525 และพ.ศ.2531 เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านระดับประถมศึกษา “ชีวิตแห่งละคร” เป็นประวัติและผลงานของหลวงวิจิตรวาทการ จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2528 และ “เจ้าพระยาที่รัก” กล่าวถึงแม่น้ำเจ้าพระยาในทุกด้าน จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2528 สองเรื่องหลังนี้เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านระดับมัธยมศึกษา

สารคดีที่ได้รับรางวัลเป็นเงินสด

นอกจากการเขียนสารคดีตามคำเชิญชวนของบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ แล้ว ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ยังมีผลงานสารคดีที่เขียนส่งประกวดชิงรางวัล 2 เรื่อง ได้แก่ “สมุทรปราการ เมืองปากน้ำ” ได้รับรางวัลจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และ “ช้างไทย” ได้รับรางวัลจากมูลนิธิธนาคารกรุงเทพ ใน พ.ศ.2528

กลวิธีประพันธ์ของ “ศุทธิณี” และ “สุทธิลักษณ์”

การที่ผลงานประพันธ์ของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ หรือ “ศุทธิณี” ได้รับการคัดสรรนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา โดยเป็นตัวอย่างวิธีเขียน การใช้ถ้อยคำ สำนวน และการลำดับความ ในแบบเรียนและเอกสารประกอบการศึกษา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ย่อมแสดงถึงคุณค่าของผลงาน ความสามารถในการประพันธ์และการใช้ภาษาของท่าน เป็นอย่างดี ขั้นตอนและวิธีเขียนผลงานประเภทต่าง ๆ ต่อไปนี้อาจเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะเข้าสู่ วงวรรณกรรม

การเขียนปกิณกะคดีและบันเทิงคดี

ในการเขียนปกิณกะคดีในคอลัมน์ “ศุทธิณี” และเรื่องสั้นต่าง ๆ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ได้ข้อมูลหรือเค้าโครงจากสิ่งที่พบเห็นในชีวิตจริงทั้งโดยประสบการณ์ของตนเอง จากการสนทนาและ ประสบการณ์ของผู้อื่น เมื่อได้ข้อมูลจะนำมาปรับปรุงด้านข้อเท็จจริง เพิ่มเติมจินตนาการ และสอดแทรก ข้อคิด ผูกเป็นโครงเรื่อง แล้วเขียนอย่างที่พอใจจะเขียนโดยไม่คำนึงว่าใครจะเป็นผู้อ่าน แต่ด้วยแนวเขียน ที่มุ่งให้ “อ่านง่าย” ผลงานของอาจารย์จึงอ่านได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ดังตัวอย่างเรื่อง “ไม่นี่ก้น” ในคอลัมน์ “ศุทธิณี” เป็นเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งได้แนวคิดจากประสบการณ์ของเพื่อนร่วมงาน เมื่อครั้งเป็นอาจารย์ประจำ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เข้าวันหนึ่ง มีชายหนุ่มคนหนึ่งมาขอพบเพื่อนของอาจารย์ เพื่อลาไปศึกษาต่างประเทศ เพราะมีความเคารพชื่นชมท่านมาก ด้วยความปลื้มท่านจึงสนทนาด้วยสักครู่ เมื่อชายหนุ่มผู้นั้น ลากลับ เพื่อนของอาจารย์ก็รีบไปที่ห้องเพื่อสอนหนังสือ แต่ปรากฏว่าในห้องนั้นไม่มีนิสิตเลยแม้แต่คนเดียว เพราะนิสิตพากันคิดว่า อาจารย์ไม่มาเนื่องจากเลยเวลามาประมาณ 15 นาที จากเรื่องนี้ “ศุทธิณี” ได้นำมาเรียบเรียงเป็นเรื่องแล้วแทรกข้อคิด ว่า ชายหนุ่ม

ผู้นั้นไม่ได้เป็นศิษย์ของอาจารย์แต่มาที่บ้านมาขอพบอาจารย์จนสม
ความตั้งใจ ในขณะที่นิสิตผู้เป็นศิษย์โดยตรงของอาจารย์มาอยู่ใน
ห้องเรียน และมีหน้าที่โดยตรงที่ต้องพบอาจารย์กลับพากันหาย
ไม่รพบอาจารย์

การเขียนสารคดี

หลักในการเขียนโดยทั่วไปของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ คือ “เขียนให้อ่านง่าย” ดังนั้น
ผลงานสารคดีของอาจารย์ทุกเรื่องจึงมีคุณสมบัติที่เด่นชัด นอกเหนือจากคุณค่าในเนื้อหาสาระ คือ
ง่าย กระชับ ชัดเจน และสื่อความหมายตรง วิธีการเขียนสารคดีและหนังสือความรู้ต่าง ๆ มีขั้นตอน ดังนี้

1. **การเลือกเรื่องเพื่อเขียน** เรื่องหรือหัวข้อที่จะเขียนต้องมีข้อมูลเพียงพอ ข้อมูลเหล่านี้
นั้นอาจได้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ประสบการณ์ของตนเองจากการดู สังเกต หรือศึกษา เช่น การเขียนเรื่อง
“พระราชวังบางปะอิน” และ “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” นอกเหนือจากข้อมูลและความรู้ในเรื่องซึ่งมี
อยู่มากพอแล้ว ยังไปศึกษาสถานที่จริงและกำกับการถ่ายภาพเพื่อนำมาใช้ประกอบในหนังสือด้วยตนเอง
อีกด้วย อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ การเขียนเรื่อง “แมวไทย” นอกจากได้ข้อมูลเกี่ยวกับแมวจากหนังสือ
ในห้องสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ยังได้นำความรู้เกี่ยวกับ
แมวของต่างประเทศซึ่งได้จากการศึกษาวิชาการวรรณกรรมสำหรับเด็กในระดับปริญญาโทที่วิทยาลัยซิมมอนส์
สหรัฐอเมริกา มาประมวลเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหา เมื่อมั่นใจว่าเนื้อหา มีความสมบูรณ์ และมีข้อมูล
เพียงพอจึงตัดสินใจเขียนเรื่องนี้ เป็นต้น

2. **การรวบรวมข้อมูล** เมื่อกำหนดหัวข้อที่จะเขียนได้แล้ว จึงรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ
เรื่องที่จะเขียนจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ รวมทั้งการรวบรวมจากหนังสือของห้องสมุดและแหล่ง
ค้นคว้าต่าง ๆ

3. **การเขียนโครงเรื่อง** เมื่อมีข้อมูลในเรื่องที่จะเขียนพอควรแล้วจึงประมวลเนื้อหาและ
เขียนโครงเรื่องเพื่อเป็นกรอบในการค้นคว้าเพิ่มเติม และเป็นแนวในการเขียนให้เรื่องมีเนื้อหาสมบูรณ์
เป็นไปตามลำดับที่เหมาะสมและสัมพันธ์กัน

4. **การค้นข้อมูลเพิ่มเติม** แม้ว่าจะมีหนังสือและเอกสารที่ให้ข้อมูลในเรื่องที่จะเขียน
จนถึงขั้นที่กำหนดเป็นโครงเรื่องและเขียนได้แล้ว แต่เมื่อพบว่าหัวข้อใดยังมีข้อมูลไม่เพียงพอก็ต้องค้นคว้า
เพิ่มเติม การค้นคว้าจากห้องสมุด และแหล่งค้นคว้า

5. การเรียบเรียงเนื้อเรื่อง หลังจากศึกษาข้อมูลต่าง ๆ อย่างดีแล้ว จะใช้เวลาเรียบเรียงเนื้อเรื่อง การเรียบเรียงเนื้อหาจะดำเนินไปตามลำดับบทและหัวข้อในโครงเรื่อง นอกเหนือจากการใช้ศัพท์ที่ถูกต้อง สื่อความหมายตรง กระชับ และสละสลวย อ่านง่ายแล้ว ยังให้ความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ของหัวข้อย่อยในแต่ละหัวข้อ การย่อหน้าเมื่อเริ่มประเด็นใหม่ และการแบ่งวรรคตอนเป็นอย่างมาก

6. เมื่อเรียบเรียงเนื้อเรื่องจบแล้ว ต้องตรวจทาน ปรับปรุง แก้ไขสิ่งที่บกพร่องทั้งในส่วนของเนื้อความและสำนวนภาษาอีกครั้งหนึ่ง ก่อนส่งต้นฉบับไปจัดพิมพ์

การแปล

ผลงานแปลของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ซึ่งมีเฉพาะเรื่องสำหรับเด็กมีลักษณะการทำงานคือ เลือกแปลเรื่องที่ชอบ เมื่ออ่านเรื่องโดยตลอดแล้ว แน่ใจว่าสามารถทำได้สำเร็จจึงแปล การแปลเป็นไปตามต้นฉบับ แต่เรียบเรียงให้เป็นสำนวนภาษาไทยที่สละสลวย เมื่อจบแล้วมีการตรวจแก้ทั้งเนื้อความและภาษาเช่นเดียวกับการเขียนสารคดี

งานบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ต้องรับผิดชอบงานบรรณาธิการในช่วงที่ทำงานที่องค์การคำของคุรุสภา โดยต้องตรวจแก้ไขเขียนบางเรื่องซึ่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่ยอมตรวจ เพราะเป็นเรื่องเก่า มีศัพท์สำนวนภาษายาก และมีลักษณะเฉพาะ เช่น สารคดีเรื่อง “วังหลวง” ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระบรมมหาราชวังผู้แต่งเป็นอดีตนางพระกำนัลของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ จึงใช้สำนวนภาษาและตัวสะกดแบบเก่า มีศัพท์เฉพาะมาก งานบรรณาธิการนี้ต้องใช้ทักษะทางภาษา ปรับปรุงสำนวนภาษาที่ยากให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และใช้ความรู้ในเนื้อหาปรับปรุงเนื้อความ เช่น ชื่อประตุ จัดเรียงชื่อให้เป็นลำดับที่คล้องจองกันซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้ทั้งความรู้ ความละเอียดรอบคอบ และประสบการณ์

ในเรื่องการทำงานบรรณาธิการกิจ ข้อสังเกตที่ควรระมัดระวังและให้ความสำคัญอย่างมากมีดังนี้

1. ความถูกต้องของตัวสะกด ต้องตรวจสอบการเขียนตัวสะกดให้ถูกต้องตามพจนานุกรม โดยเฉพาะคำที่ไม่คุ้นเคย หรือไม่แน่ใจ เช่น ราชาศัพท์ และศัพท์เฉพาะต่าง ๆ

2. ความชัดเจนของเนื้อความ ในเนื้อความของหนังสือบางเรื่องอาจมีการใช้คำเฉพาะชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ ฯลฯ ชื่อเหล่านี้หากมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีความแตกต่างไปจากชื่อซึ่งเป็นที่รู้จัก และไม่อาจแก้ไขต้นฉบับได้ ก็ต้องคงไว้ตามต้นฉบับเดิม แล้วทำเชิงอรรถอธิบาย

3. ความกระชับของเนื้อความ บรรณานุกรมต้องปรับหรือตัดเนื้อความให้กระชับในขอบเขตของเรื่องตามแบบแผนของข้อเขียนแต่ละประเภท เช่น บทความสารานุกรมต้องเสนอข้อเท็จจริงอย่างกระชับ ได้แสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน หากต้นฉบับมีรายละเอียดมากเกินไปหรือมีส่วนที่นอกเหนือขอบเขตของเรื่อง บรรณานุกรมต้องตัดออกและอธิบายชี้แจงเหตุผลแก่ผู้เขียนในกรณีที่มีปัญหาเป็นต้น

ด้วยความรู้ ความสามารถและผลงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ทั้งในฐานะที่เป็นอาจารย์ บรรณารักษ์ และนักเขียน ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ จึงได้รับเกียรติจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์กิตติคุณ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2523 และได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ประจำปี 2528 เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2529 ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติสูงสุดที่มีผู้ได้รับไม่มากนัก

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ เป็นอาจารย์ บรรณารักษ์ นักเขียน ผู้ก่อตั้งและหัวหน้าภาค (แผนก) วิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคนแรก ท่านได้ริเริ่ม และพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์มากมาย เช่น การจัดทำสิ่งพิมพ์ทางวิชาการวารสารบรรณารักษศาสตร์ และเอกสารบรรณารักษศาสตร์ และตำราบรรณารักษศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งกองทุน “ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์” เพื่อส่งเสริม อุดหนุน อาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ในการศึกษาวิจัย และผลิตผลงานทางวิชาการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบรรณารักษศาสตร์ และเพื่อเป็นทุนดูงาน ฝึกอบรม ประชุม สัมมนาทางบรรณารักษศาสตร์ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและต่างประเทศ

ในวาระ 5 ทศวรรษ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ.2548 นี้ แม้ว่าศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ ได้จากไปแล้วชั่วนิรันดร์ แต่สมควรที่ศิษย์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระลึกถึงท่าน ด้วยความชื่นชม และตระหนักในคุณูปการของท่าน

บรรณานุกรม

- คณะผู้จัดทำวารสารบรรณารักษศาสตร์ 2536. “70 ปี ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ (ศาสตราจารย์
สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์).” **วารสารบรรณารักษศาสตร์** 31 (มกราคม 2536): 2-21.
- “ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์.” ใน **บรรณารักษณ์ักเขียนและรวมบทความเนื่องในโอกาส
อายุครบ 60 ปี ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ 22 มกราคม 2526**, 3-29.
กรุงเทพฯ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ศุทธิณี. “รอให้น้ำลายไหลเสียก่อน.” ใน **สุดที่รัก**, 87-90. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2517.
- “สัมภาษณ์ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์” **วารสารบรรณารักษศาสตร์** 3 (มกราคม 2526) :
48-55.
- สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. **ชีวิตนี้มีความหมาย**. กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2531.
- สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. สัมภาษณ์, 15, 25, 30 มิถุนายน 2538 ; 17 ตุลาคม 2538.
- สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. **มนต์เสน่ห์ของศุทธิณี**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2531.

๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย